

Sophokles, *Antigone* vv. 710-729 (ed. H. Lloyd-Jones, OCT = Loeb)

Uit het derde epeisodion van een tragedie die eigenlijk geen inleiding nodig heeft.

In het tweede epeisodion is Antigone opgepakt. Het kwam daarin tot de beroemde discussies, eerst tussen Kreoon en Antigone, daarna tussen Kreoon, Antigone en Ismene (die zich nu toch mee verantwoordelijk voelt), die uitliepen op de veroordeling van Antigone. Het koor heeft in het tussenliggende stasimon het tragische lot bezongen van Oidipous' familie, de Labdakiden.

Nu is Haimoon opgekomen, zoon van Kreoon, verloofde van Antigone: een jongeman tussen twee loyauteiten. Hij probeert zijn vader ertoe te overhalen zijn beslissing te herzien. Kreoon zal niet wijken, met de bekende fatale gevolgen.

Een confrontatie als deze, tussen vader en zoon, is relatief zeldzaam in de Griekse tragedie. Het is beslist niet vanzelfsprekend dat een zoon zijn vader zo belerend toespreekt als hier gebeurt – en dan nog met een oproep tot buigzaamheid, iets wat je eerder van een bezadigde ouder verwacht, vol levenswijsheid. Daarover gaat het uitdrukkelijk in deze passage: kan een vader iets leren van een zoon, een oudere van een jongere?

Haimoon

Ἄλλ' ἄνδρα, κεῖ τις ἦ σοφός, τὸ μανθάνειν	710
πόλλ' αἰσχρὸν οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν.	
Ὅρῳ παρὰ ρείθροισι χειμάρροισι ὅσα	
δένδρων ὑπεῖκει, κλῶνας ὥς ἐκσφύζεται,	
τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται.	
Αὐτῶς δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατὴς πόδα	715
τείνας ὑπεῖκει μηδὲν, ὑπτίοις κάτω	
στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται.	
Ἄλλ' εἶκε, θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου.	
Γνώμη γὰρ εἴ τις κὰπ' ἐμοῦ νεωτέρου	
πρόσεστι, φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ	720
φῦναι τὸν ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης πλέων·	
εἰ δ' οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτη ρέπειν,	
καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν.	

Koor

Ἄναξ, σέ τ' εἰκός, εἴ τι καίριον λέγει,	
μαθεῖν, σέ τ' αὖ τοῦδ'· εὖ γὰρ εἴρηται διπλᾶ.	725

Kreoon

Οἱ τηλικοῖδε καὶ διδαζόμεσθα δὴ
φρονεῖν ὑπ' ἀνδρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν;

Haimoon

Μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον· εἰ δ' ἐγὼ νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τᾶργα σκοπεῖν.

Geen Griekse tragedie is de voorbije decennia meer vertaald in het Nederlands dan de *Antigone*. Uit dat aanbod volgen hieronder 10 vertalingen, onderling soms erg verschillend van taal, stijl, functie: verzen en proza, lees- en speelvertalingen, 'vertalingsboekjes' en literaire vertalingen. Belangrijke interpretatieproblemen lijkt de tekst niet te stellen; enkel in de weergave van verzen 720-21 zijn er op dat vlak opvallende verschillen tussen de gepubliceerde vertalingen. Ook de beeldspraak in verzen 712-17 levert zeer uiteenlopende resultaten op. Het zal vooral zaak zijn een goede toon te treffen en die consequent aan te houden.

1. Sophocles *Antigone*, vert. F. Cluytens. Desclée De Brouwer 1954.

Haemon

Nu mag een mens een wijze zijn, 't misstaat hem niet
nog veel te leren, zonder overdreven trots.
Zie toe, hoe 's winters, als de beek tot stortvloed zwelt,
de boom die meegeeft, tot den dunsten twijg behoudt;
weerbarstig wordt hij, met zijn wortels, meegesleurd.
Zo gaat het ook den stuurman die de zeilen spant
en weigert ze te vieren: met gekanteld schip,
het dek naar onder, wordt de reis dan voortgezet...
want, als ik, jong van jaren, enig inzicht mag
bezitten, 'k meen, het zou veruit verkieselijk zijn
indien de mens alwetend op de wereld kwam;
of anders – en dat pleegt meestal 't geval te zijn –
is 't redelijk, niet doof te zijn voor goeden raad.

Koor

Mijn vorst, als hij wat nuttigs inbrengt, leer van hem,
en hij van u: dat 's billijk: beiden spraken wijs.

Creon

Dus, op mijn jaren zal ik van dien jongeling
nog moeten leren hoe ik mijn verstand gebruik?

Haemon

Tenzij 'k gelijk heb, neen! En wat mijn jeugd betreft
niet op den leeftijd, op de daden komt het aan.

2. Sophokles *Antigone*, vert. Drs. F. Van Doorne & Dr. R. De Man. Uitgeversfirma A. De Boeck, Brussel 1955.

Haimoon

Maar het feit dat een man, zelfs al is hij wijs, veel leert en niet stijfhoofdig is, is geen
schande.
Ge ziet hoe bij de stromen, door onweersvlagen gezwollen, al de bomen die buigen
hun twijgen behouden, maar zij die zich verzetten worden met de wortels zelf
uitgerukt. Zo ook alwie de zeilen spant die het schip beheersen en in niets wijkt, doet
het schip ondersteboven keren en vaart verder met omgeslagen roeibanken. Maar
zwich in uw hart en verander uw besluit. Want indien ik, hoewel tamelijk jong, enig
inzicht heb, beweer ik dat het grotelijks de voorkeur verdient dat de man vol kunde is
in alles; zo niet – want het pleegt niet op die wijze te vergaan – is het goed ook te leren
van hen die wijs spreken.

Koor

Vorst, indien hij iets nuttigs zegt, past het dat ge van hem leert, en gij op uw beurt van
hem. Want van beide zijden werd wijs gesproken.

Kreon

Op onze leeftijd dus zullen wij van zo'n jeugdig man een les in wijsheid ontvangen?

Haimoon

In niets toch dat niet rechtvaardig is! Indien ik jong ben, moet ge niet de leeftijd meer
dan de daden in acht nemen.

3. Sophocles *Tragediën*, vert. Emiel De Waele. Pelckmans, Kapellen 1987 (eerste editie in Klassieke Galerij, 1962).

Haemon

Het strekt geen man, geen wijze zelfs, tot schande
dat hij wil leren en niets over-spant.
Men ziet hoe aan de stroom, bij wintervloed,
de boom, die buigt, zijn takken nog behoudt;
maar die weerstaat, word grondig uitgeroeid.
Net zo, wie al te sterk de zeilschoot spant
en niet wil vieren, ziet zijn schip kapseizen
en drijft met omgekeerde scheepsruim voort.
Welnu, geef toe en wijzig uw besluit.
Mag ik als jongere mijn mening zeggen?
Het zou, meen ik, veruit het beste zijn
als iedereen van aard uit alles wist.
Maar ja, 't valt meestal zo niet uit, en 't is
wel goed te leren uit een wijze taal.

Koorleider

Vorst, sprak hij naar behoren, luister dan.
En gij, naar vader. Beider woord was raak.

Creon

Dus krijgen wij op onze leeftijd les
in wijsheid van één die zo groen nog is!

Haemon

Alleen waar 't gaat om recht. En ben ik jong,
zie dan mijn jaren niet, maar wel mijn daden.

4. Sophocles *Antigone*, vert. Dr. R. Thibau & Lic. R. De Pauw. Standaard Uitgeverij, Antwerpen – Utrecht 1970.

Haemon

Men weze nog zo wijs, het is geen schande nog veel bij te leren, geen schande ook niet
al te streng te zijn. U ziet hoe, bij de hooggewassen stortbeek, alle bomen, die wijken
voor het geweld, tak en twijg bewaren, terwijl de andere, die zich verzetten, met
wortel en al worden weggerukt. En zo vergaat het ook de stuurman, die al te strak de
schoten spant en van geen vieren weet: vlug doet hij zijn schip kapzeisen, zwalpt hij
verder met omgeslagen roeibanken. Als ik, ofschoon nog jong, toch ook mijn mening
mag zeggen, dan beweer ik dat de mens die in alle opzichten wijs is, zeker alles
overtreft, maar ja, daar zo iets maar heel zelden voorkomt, is het ook maar passend
hun het oor te lenen, die iets deugdelijks te zeggen hebben.

Koor

Mijn vorst, als er in zijn woorden waarheid schuilt, dan is het goed hem te aanhoren.
En, Haemon, luister naar Uw vader: beiden hebt U wijs gesproken.

Creon

Moeten wij op onze leeftijd soms nog lessen krijgen van de jeugd?

Haemon

Zeker niet als het onrecht geldt. En ben ik jong het gaat thans niet om jaren, maar om
daden!

5. Sophocles *Antigone*, vert. J. Ector. H. Dessain, Liège 1986.

- H. Ook voor een wijze is het geen schande nog veel bij te leren en niet halsstarrig te zijn. Je ziet dat bij winterse watervloed de bomen die doorbuigen hun takken behouden; als ze niet meegeven, worden ze met wortel en al uitgerukt. Zo zal ook een stuurman die de schoot van het zeil te sterk spant en niets wil vieren, zijn schip doen kantelen en verder drijven met omgeslagen boot. Geef toe en wijzig je besluit. Als ik, die jonger ben, ook mijn mening mag zeggen, ben ik van oordeel dat iemand die uit zichzelf alles weet allen overtreft. Als men niet in dat geval is, en gewoonlijk valt het inderdaad anders uit, moet men bijleren van wie goede dingen zegt.
- K Vorst, u zou naar hem moeten luisteren als hij het juist voor heeft, en ook jij, zoon, moet naar je vader luisteren. U hebt beiden goed gesproken.
- C Dan zullen wij op onze leeftijd nog bijleren van iemand die nog zo jong is?
- H Maar in geen geval onrecht! En als ik jong ben, moet je geen rekening houden met mijn jaren, maar met mijn daden.

6. Sophokles *Zeven Tragedies*, vert. J. Pieters. Ambo, Baarn 1989.

Haimoon

Een man zij nog zo wijs, het is geen schand'
als hij nog leert, de boog niet overspant.
Een bergstroom leert u hoe hij bomen spaart
die hem meegeven, maar wat zich verzet
met tak en wortel mee in de afgrond sleurt.
Zo vaart ook iemand die het zeil te stug
hanteert en het niet vieren wil, algauw
ondersteboven met de kiel omhoog. –
Toe, gun uzelf omkering van gemoed;
want als, hoe jong ook, ik iets zinnigs zeg,
dan dit: de voorkeur verdient zeker hij
die al volleerd in deze wereld kwam.
Maar nu het zo gewoonlijk toch niet gaat,
is goede raad te aanvaarden 't minste kwaad.

Koor

Als hij de kern raakt, heer, is 't redelijk
dat gij luistert naar hem, hij weer naar u:
't gelijk heeft twee gezichten. –

Kreoon

Moet ik op
mijn leeftijd leren van een man als hij?

Haimoon

Alleen wat recht is; – ben ik nóg zo jong,
laat leeftijd niet boven verdienste gaan.

**7. Sophocles *Ajax Antigone*, vert. Johan Boonen. Het zuidelijk toneel
Eindhoven, Amsterdam 1991.**

Haimoon

Het is geen schande veel te leren
ook al weet je veel. En mild zijn is niet dwaas.
Jij weet dat bomen die zich buigen
als het stormt hun takken behouden –
die niet willen buigen barsten uit de grond.
Wie het zeil te vol zet en het niet
wil reven kapseist: hij moet onder water varen.
Bedenk je vader. Ik ben jong en misschien
mag ik geen mening hebben – maar ik zeg:
een mens die alle wetenschap bezit (dat valt
wel zelden voor) acht ik het hoogst. Maar ik acht
ook hoog: een mens die leert van de geleerde.

Koor

Mijn heer – het lijkt mij dat een vader van zijn zoon
kan leren als die wijze dingen zegt – en omgekeerd:
wij hoorden van u beiden wijze dingen.

Kreoon

Wij op onze leeftijd – moeten wij nog wijsheid
leren van een jongen van zijn leeftijd.

Haimoon

Hij leert je niets verkeers. Ik ben jong maar
vergeet mijn leeftijd. Kijk naar wat ik doe.

8. Sophokles *Antigone*, vert. J. Bilska & R. du Bois. International Theatre & Film Books – Haarlems Toneel, Haarlem 1997.

Haemon

Het is geen schande voor een man, al is hij wijs,
dat hij nog leert en dat hij niet verstart.
U weet hoe langs een gezwollen bergstroom
de meebuigende boom zijn blad bewaart
maar de stoere stam met wortels wordt uitgerukt.
Zoals wie op een zeilschip vaart en niet
op tijd het zeil wil vieren kapseist.
Het wrak blijft drijven met de kiel omhoog.
Vader, vergeet uw woede en wijzig uw besluit.
Gunt u mij, al ben ik jong, mijn mening;
het zou veruit het beste zijn als men
volleerd ter wereld kwam, maar helaas
komt dat slechts zelden voor. Daarom
is het verstandig te luisteren naar goede raad.

Koor

Heer, als hij ware woorden zegt
moet u luisteren, en hij dan weer naar u.
Het gelijk heeft twee kanten.

Creon

Op mijn leeftijd moet ik luisteren
naar een jongen zo groen als hij?

Haemon

Als ik gelijk heb. Beoordeel mij
niet op mijn jaren maar op mijn verdienste.

9. Sofokles, *Antigone*, ontrijmd door J.A.Deelder. De Bezige Bij, Amsterdam 2000

Haemon

Het is geen schande
te erkennen, dat, hoe wijs men ook
mag wezen, er nog altijd veel te
leren blijft. Men moet zichzelf niet
op een voetstuk plaatsen. Een te strak
gespannen boog leidt nergens toe. Je
ziet het 's winters, als de rivier
buiten z'n oevers treedt; de boom die
meegeeft houdt z'n takken nog, maar
die zich schrap zet, wordt ontworteld.
Zo ook een schip; wie de schoot te
strak houdt en niet vieren wil, zal
het zien kapseizen en met de kiel naar
boven voortdobberen. Wees daarom in-
schikkelijk en wijzig uw besluit. Mag
ik als jongere ook m'n mening zeggen?
Het zou veruit het beste zijn, als
iedereen van huisuit alles wist. Maar
ja, dat valt in de praktijk nogal es
tegen en in die gevallen kan het hele-
maal geen kwaad om naar goede raad
te luisteren.

Koorleider

Majesteit, luister naar hem.
En jij naar je vader. Uw beider woorden
waren raak.

Kreon

Wij zouden ons op onze leeftijd
in wijsheid moeten laten onderrichten
door zo'n snotneus?

Haemon

Als het waar is wel. Ik mag dan
jong zijn, maar als het om de waarheid
gaat, telt leeftijd niet.

10. Sophokles *Antigone*, vert. G. Koolschijn. Athenaeum – Polak & Van Gennep, Amsterdam 2008.

Haimon

Nee, het is geen schande voor een man, al is hij wijs,
om veel te leren en niet al te strikt te zijn.
U ziet langs winterstromen in de bergen hoe
een boom die meegeeft al zijn takken gaaf bewaart,
maar een die zich verzet, ontworteld, wordt vernield.
Zo vaart de schipper die zijn schoot te krachtig spant
en weigert hem te vieren omgeslagen voort
met roeibanken ondersteboven in de zee.
Nee, laat uw woede varen, sta verandering toe.
Want als er ook aan mijn kant enig inzicht is,
jong als ik ben, zeg ik: het allermooist zou zijn
wanneer een mens door zijn natuur alwetend was,
maar nu dat meestal anders ligt is het ook mooi
te leren van wie goede argumenten heeft.

Koor

Het is redelijk, heer, te luisteren als hij zinnig spreekt.
En luister jij naar hém. Want beiden spraken goed.

Kreon

Op deze leeftijd zouden wij nog les krijgen
in denken ook, van iemand die zo jong is nog?

Haimon

In niets wat niet rechtvaardig is. Ik ben wel jong,
maar niet op jaren moet u letten, op gedrag.